

La dona i la numismàtica

Rosend CASANOVA*

El 17 d'abril de 2024, el Ple de l'Institut d'Estudis Catalans aprovà el *Pla d'Igualtat 2024-2027*, amb què adequà les seves normes a la legislació vigent en matèria de no-discriminació i garantia de la igualtat de gènere. Això es produïa dos anys després que aprovés dues normes que brinden protecció al seu personal laboral.¹

De tot plegat, en vaig parlar a l'Assemblea General Ordinària anual el 14 de maig de 2024, on vaig destacar que el Pla d'Igualtat defensava la idea de paritat, un aspecte important atès que el Ple de l'Institut no té la deguda proporció en estar format aleshores per 89 dones i 308 homes, que corresponen a un 20% i un 80%, respectivament. També vaig explicar que el Pla d'Igualtat té diferents eixos, dels quals vaig destacar el fer visible el compromís de l'Institut amb la paritat, equilibrar la composició dels seus representants, i procurar que la dona sigui present als projectes de recerca, publicacions i premis. Finalment, i en relació a la nostra Societat, vaig informar que la diferència dels percentatges d'associades i d'associats era encara més accentuat, una situació que caldria mirar de revertir.

En conseqüència, l'Institut ens ha demanat, a les societats filials, d'harmonitzar els nostres estatuts amb aquests objectius, cosa que ja hem preparat i que, quan aquest article surti publicat, ja haurem sotmès a votació. El cert és que l'Institut ens ha posat el mirall al davant i la imatge que hi reflectim no és gens afaflagadora. No tenim paritat i ni ens hi aproximem. Les xifres parlen per elles mateixes. Amb dades del 31 de desembre de 2024, dels nostres membres, 9 són dones i 185 homes; dels nostres llibres (exceptuant *Acta Numismàtica*), 4 són escrits per dones i 57 per homes; a la nostra Junta Directiva, els darrers vint-i-cinc anys —i encara ara— hem tingut una mitjana d'una o dues dones, d'entre set i nou homes. És, doncs, una necessitat, indispensable per a institucions com la nostra, fer un gir i reconduir la situació.

* Doctor en Història de l'Art. President de la SCEN. A/e: rossendcasanova@hotmail.com.

1. Es tracta del *Pla d'Igualtat d'Oportunitats de l'IEC* i del *Protocol d'Actuació per a la prevenció i abordatge de l'assetjament sexual, l'assetjament per raó de sexe i l'assetjament psicològic a l'IEC*, ambdós aprovats el 2022.

Com podem fer-ho? No hi ha una resposta senzilla per a una actuació immediata, atès que molts dels elements que condueixen cap aquesta situació tenen a veure amb la formació a les escoles i les universitats, amb l'accés a la professionalització, a la garantia de la vida laboral, etc. En definitiva, amb la igualtat encara no assolida de la dona en el món actual.

No és excusa que l'evidència sigui igualment manifesta en altres entitats similars a la nostra, de manera que hom pot pensar que si elles són poc presents a les societats numismàtiques, és deu a un fet generalitzat i estès. És cert, però cal no normalitzar-lo. El tema ha sorgit en els debats numismàtics (sovint masculins), i jo mateix vaig preguntar, a la taula rodona final del XXIII Curs d'Història Monetària Hispànica del Gabinet Numismàtic de Catalunya, que reuní el conservador en cap del Gabinet Numismàtic de Catalunya, el president del Cercle Filatèlic i Numismàtic de Barcelona i el de l'Asociación Numismática Española, tots homes, què calia fer per redreçar aquesta situació anòmala.² Els tres participants assentiren la situació sense poder donar una solució fàcil, perquè, certament, el tema és complex.

Partim de la tradició que la numismàtica és encara un món d'homes. Segurament, aquesta idea ve reforçada per la llarga i valuosíssima llista de publicacions, molt masculina, que marca un pes social i un lideratge, atès que bona part dels autors han ostentat càrrecs en diferents associacions o entitats, o bé han tingut una imatge visible i, per tant, reconeixible. La idea ve refermada per la nostra pròpia història, comuna arreu d'Europa, de lideratges masculins. I si focalitzem en la disciplina, les feines de les seques i de les empreses editores han estat encapçalades, tradicionalment, per homes, mentre que les dones han quedat relegades a feines menys prestigioses i decisòries, com la part administrativa o la comercial.

Un llarg camí cap al reconeixement

Un article de la revista *Feminal*, d'un més que centenari any 1909, brandava el tema de la dona artista en un món d'homes: «Poch ò gens ajudada per l'home, (quand no combatuda per ell ab més ironia y menyspreu que llealtat) la dòna artista té moltes més dificultats per obrirse pàs y ferse un nom, que no pas un home. La dòna artista no sol tenir amichs —apassionadament entusiastes—, ni té *penyes* amistoses [...]; ni té relacions directes ni frecüents ab gazetillers ni crítichs qui cuydin de trompetejar les excelencies de sa fama d'artista ben abans d'havèrsela guanyada per la sanció pública [...]. Adhuc, y en la nostra terra, la dòna artista *qui arriba*, es a forsa de paciència, d'estudi, de constancia y de coratge: es, *sobre*

2. La meua intervenció en el curs, que duia per títol «Moneda, numismàtica i franquisme», va tenir lloc el 16 desembre de 2021, durant la taula rodona «L'associacionisme i el col·leccionisme numismàtic a la Barcelona franquista», del Gabinet Numismàtic de Catalunya (MNAC).

tot, a forsa d'heroisme».³ El text es referia a la pintora Lluïsa Vidal, ara celebrada i valorada, però desconeguda pel gran públic fins fa uns anys.

El cas de la pintora Vidal és extrapolable a les altres artistes, gravadores i esculptores incloses. Les dones d'aleshores patiren tot un seguit de dificultats: poquíssimes facilitats de professionalització com artista, escàs acompanyament familiar en un context dominat pels homes, mínima presència a exposicions i concursos d'art, obligació moral de formar-se en escoles femenines, viure en un entorn on l'art fet per dones era considerat no professional, i rebre les opinions i la crítica masculina en una premsa controlada per homes que no sempre els eren favorables, ni justes ni comparables amb les dels seus companys. Entre les autores catalanes d'aquells inicis del segle XX, hem de citar les esculptores barcelonines Pilar Portella i Adelaida Ferré, encara unes desconegudes entre nosaltres, que van modelar medallons i moltíssimes altres peces, en major part decoratives, perquè aleshores era el que s'esperava d'elles i els era el segment artístic destinat.

Després del fatídic període dictatorial, la represa dels anys setanta en endavant ha obert, tímidament, el món numismàtic a les dones. Empreses familiars han estat liderades per dones, com la barcelonina Pelegrí, cases de subhasta com Àureo & Calicó, publicacions com la revista científica *Numisma* o entitats com la Sociedad Iberoamericana de Estudios Numismáticos i, més recentment, la societat numismàtica Nummus, són només alguns exemples on la dona té un rol preponderant, actiu i respectat. En termes generals, la dona és força més present en els estudis reglats, en els museus i en el camp de la conservació preventiva i la restauració. Aquesta presència de la dona i la seva igualtat d'oportunitats respecte de l'home s'ha donat, en general i com deia, al món occidental, on també hi ha diferents empreses del món numismàtic liderades o participades per dones, a les quals cal afegir les que dissenyen medalles o diners de curs legal. Penso en la italiana Laura Cretara (1939), la primera dona que va signar una moneda en la història de la numismàtica italiana: la seva moneda d'1 euro amb el motiu de l'*Home de Vitruvi*, de Leonardo da Vinci (2008); la també italiana Maria Angela Cassol (1956), medallista i autora de l'anvers de la moneda de 20 cèntims d'euro amb l'escultura *Formes úniques de continuïtat a l'espai*, d'Umberto Boccioni (2002); o la luxemburguesa Yvette Gastauer-Claire (1957), igualment medallista, autora de la moneda de 50 cèntims d'euro (2002) i encara d'altres d'1 i 2 euros.

La SCEN: idees cap a una paritat

Des de la nostra Societat, estem duent a terme diferents iniciatives que busquen la paritat i donar a conèixer el paper de la dona en els nostres àmbits d'ac-

3. Feminal, «Lluïsa Vidal», *Feminal*, núm. 26 (30 de maig de 1909), p. 2-3.

tuació. Pensem que donar-los visibilitat pot ser un referent per a d'altres que, per circumstàncies diverses, encara no han donat el pas. Per això, estem promovent quatre accions en aquest sentit.

- (1) L'acció docent, que vol donar més presència de la dona a la vida lectiva, en oferir referents als associats i associades, així com als nous públics. A la Junta Directiva, la nostra vocal Montserrat Berdún lidera aquesta acció amb els cursos d'Arqueonet que vam iniciar el passat 2024 i que desitgem que tinguin continuïtat els propers anys. Igualment, ella ha iniciat els contactes amb el Departament d'Història Antiga de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, en la qual, dins de l'assignatura de Paleografia i Numismàtica i en nom de la SCEN, impartirem una classe pràctica de catalogació monetària.
- (2) L'acció científica, que vol donar un espai a la dona a les activitats de recerca i de divulgació. La conferència d'Anna Maria Balaguer sobre medalles que, en el moment que escric aquestes ratlles, hem previst per a principis de 2025, en el marc del centenari del Cercle Filatèlic i Numismàtic de Barcelona, és un exemple a seguir.
- (3) L'acció comunicativa que, mitjançant projectes que posin en valor el paper de la dona en la numismàtica, ens permetin fer visible allò que ha restat en l'anonimat. La medalla *Homenatge a Aurembiaix, comtessa d'Urgell* (2024), editada per la Societat, n'és un exemple, aquí reforçat per dos articles que podeu llegir en aquest mateix número d'*Acta Numismàtica*: «Aurembiaix, la comtessa d'Urgell que va dignificar el català», de Miquel de Crusafont, i «La medalla *Homenatge a Aurembiaix, comtessa d'Urgell* recorda a la dona que va batre la primera moneda en català», escrit per mi mateix, que volen ser una prova de l'estratègia a seguir.
- (4) Finalment, l'acció formativa, amb l'acompanyament de dones que lideren diferents projectes, alguns molt personals, com el de l'Espai Subirachs, que vam visitar acompanyats per la filla de l'artista, Judit Subirachs-Burgaya.

És el meu desig, compartit pels membres de la Junta Directiva, de seguir avançant cap a l'excel·lència i el rigor, cap a l'oportunitat i els nous reptes, cap a la igualtat i la paritat. Si qui llegeix aquestes línies és una dona, et convidem a formar part de la nostra Societat, a col·laborar-hi des dels teus coneixements, a aportar des de la teva expertesa i a participar d'un projecte engrescador en pro de la numismàtica. Si qui llegeix aquestes línies és un home, no has de fer res més que lliurar-li aquest escrit. Estimada lectora, estimat lector, et convidem a participar-hi.